

הראשון לארץ ציון

רציונל

"בתפקידיי אלה שמתי לנגד עיניי ונר לרגליי תעודות אלה: להרביץ תורה בתלמידים, לאהב תורה ומצוותיה, ארץ ישראל וקדושתה, אהבה מוחלטת לכל איש ואישה מישראל, ולעם ישראל כולו, ואהבת ה' אלוקי ישראל".
דברים אלו, אשר נכתבו על ידי הרב עוזיאל בצוואתו, מביאים לידי ביטוי את מעלתו המיוחדת, אשר ניכרה בתפקידי השונים ובמיוחד בתפקידו כרב הראשי לישראל – "הראשון לציון". הרב עוזיאל זכה לשמש כ"ראשון לציון" הראשון עם קום המדינה, ועל כן גם היה שותף לתהליכים, החלטות ופסיקות המשפיעות על חיינו עד עצם היום הזה.

מטרות

1. המשתתפים יפגשו בפועלו הייחודי של הרב עוזיאל כרב הראשי הספרדי הראשון במדינת ישראל.
2. המשתתפים יבחינו בכישוריו ובמידותיו אשר עשו אותו לראוי ולמתאים לקבל משרה זו.

קהל היעד: כיתות ד-ו

עזרים

- נספח מס' 1:** סמל הרבנות הראשית (רצוי להגדיל)
- נספח מס' 2:** העשרה למנחה
- נספח מס' 3:** "ההכתרה" – סיפור, כמספר המשתתפים
- נספח מס' 4:** כרטיסי הקראה, כשליש ממספר המשתתפים
- נספח מס' 5:** כרטיס משימות קבוצתיות, כמספר הקבוצות
- סרט - "הרואה למרחוק":** חלק א, פרק 5, הכתרת הרב ל"ראשון לציון"

מהלך הפעילות

שלב א - במליאה: משהו סמלי

- המנחה יתלה על הלוח את סמל הרבנות הראשית לישראל (נספח מס' 1).

שאלות לעיון:

1. האם אתם מזהים את הסמל שלפניכם?
2. ממה מורכב הסמל?
3. מה, לדעתכם, באים לבטא הפריטים השונים?

למנחה: רעיונות אפשריים: לוחות הברית - היסוד ליהדות, תורת ה'; ספר פתוח - ההלכה, תורה שבע"פ, לימוד התורה; החושן - שבטי ישראל, אחדות, אהבת העם

4. מה תפקידיה של הרבנות הראשית?

- המנחה יספר למשתתפים כי הרב עוזיאל היה הרב הראשי הספרדי הראשון במדינת ישראל, וכי הוא זכה להיות בתפקיד זה בזמן הקמת המדינה. על כן היה שותף לעניינים שונים וחשובים שקדמו להקמת מדינת ישראל ובימייה הראשונים.

שלב ב - במליאה: עשה לך רב

- המנחה יספר למשתתפים כי קיים חוק המגדיר את תפקידי הרבנות הראשית (להעשרה ניתן לעיין בנספח מס' 2).
- המנחה יכתוב על הלוח את עיקרי החוק:
 - ◆ מתן תשובות וייעוץ בענייני הלכה לציבור השואלים.
 - ◆ קירוב הציבור לערכי התורה והמצוות.
 - ◆ נתינת תעודות כשרות ליצרנים ויבואנים של מוצרי מזון.
 - ◆ מתן כשירות [הסמכה] לרבנים ולדיינים, רבני ערים ורב רושם נישואין.

שאלה לדיון:

1. אילו כישורים נדרשים, לדעתכם, מרב ראשי? מדוע?
- המנחה ירשום את תשובות המשתתפים על הלוח.
- המנחה יציין בפניהם כי בהמשך הפעילות ננסה להתרשם מהתאמתו של הרב עוזיאל לתפקיד זה.

שלב ג - במליאה: ההכתרה

- המנחה יקרין למשתתפים את הסרטון "הכתרת הרב לראשון לציון", מתוך "הרואה למרחוק" חלק א פרק 5.
- המנחה יקרא באוזני המשתתפים (מומלץ אף לחלק) את סיפור "ההכתרה" (נספח מס' 3) ויבקש מהם לשים לב ליחס שלו זכה הרב עוזיאל.

העשרה למנחה:

הסופר והעיתונאי מאיר עוזיאל הוא נכדו של הרב עוזיאל וקרובו על שמו. בספרו "הראשון לארץ ציון", סיפורים על קורותיו של סבו ועל גדולתו. בפרק "ההכתרה" מסופר על הכתרתו לרב ראשי בשנת תרצ"ט (1939), בתקופה שבה המנדט הבריטי שלט בארץ.

שאלות לדיון:

1. תארו את היחס שלו זכה הרב והביאו דוגמאות.
2. מהן, לדעתכם, הסיבות לכך?
3. מה, לדעתכם, בהתנהגותו של הרב מצביע על התאמתו לתפקיד?
4. לאילו מהכישורים והמטרות הנדרשים מרב ראשי קשורה התנהגותו זו?

שלב ד - קבוצתי: הראשון לארץ ציון

- המנחה יחלק את המשתתפים לקבוצות בנות שלושה חברים.
- המנחה יחלק לכל משתתף כרטיס הקראה אחר (נספח מס' 4) וכן דף משימות קבוצתיות (נספח מס' 5), ויבקש לבצע את המשימות.

שלב ה - במליאה: סיכום - תפילה לשלום המדינה

- המנחה יספר למשתתפים שהרב עוזיאל יחד עם הרב הרצוג חיברו את "התפילה לשלום המדינה".

שאלות לדיון:

1. מה ידוע לכם על "תפילה לשלום המדינה"?
2. מה מבקשים בתפילה זאת?
3. את מי מברכים בתפילה זאת?

נספח מס' 2: העשרה למנחה

תפקידי הרבנות הראשית

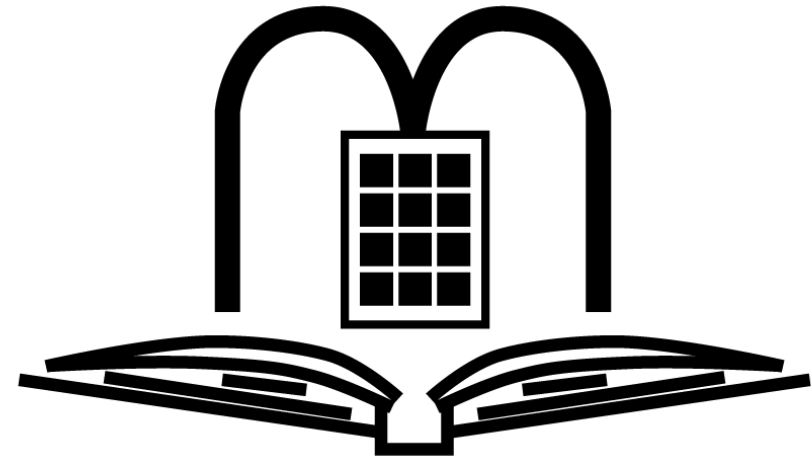
תפקידיה של מועצת הרבנות הראשית בהתאם לחוק הרבנות הראשית לישראל, תש"מ (1980):

- ♦ מתן תשובות וייעוץ בענייני הלכה לציבור השואלים.
- ♦ קירוב הציבור לערכי התורה והמצוות.
- ♦ נתינת תעודות כשרות למסעדות, בתי עסק ומוסדות ציבוריים.
- ♦ פיקוח על יבוא בשר כשר לארץ.
- ♦ מתן כשירות לדיינים.
- ♦ מתן כשירות לרב לכהן כרב עיר ומתן כשירות לרב לכהן כרב חושם נישואין.
(מתוך: אתר הרבנות הראשית)

■ המנחה יסכם: התפילה לשלום המדינה נתקנה על ידי הרבנים הראשיים, הרב הרצוג והרב עוזיאל, עם קום המדינה. כיום אנו נוהגים לומר אותה בשבתות ובחגים סמוך לקריאת התורה (עדות המזרח עם הוצאת הספר והאשכנזים לאחר הקריאה). ניתן לראות בה את אהבת ישראל, הדאגה לשלום העם והשאיפה לכך שנזכה לקדש שם שמים כעם החי על פי חוקי ה' בארץ הקודש. שאיפה זו הובילה את הרב עוזיאל כל ימי חייו, והנחתה אותו בעבודתו כרב ראשי.

■ המנחה יקרא באוזני המשתתפים את התפילה לשלום המדינה.

נספח מס' 1: סמל הרבנות הראשית

מיד אחרי שובו של הרב עוזיאל לארץ מסלוניקי הוא הוכתר לרב הראשי, הראשון לציון, בטקס נהדר בבית הכנסת "רבן יוחנן בן זכאי". יום ההכתרה.

המוני תושבי תל אביב עמדו משני עברי הרחוב. דרך הרחובות הגדושים באנשים מנופפים לשלום עברו הר' עוזיאל ומלוויו. האנשים באו להיפרד מרבם הנערץ, שמחים על עלייתו למשרת "הראשון לציון", והשמחה מזוגה בצער הפרידה.

בעוד השיירה של הרב עושה את דרכה ירושלימה, יצאו נכבדי ירושלים ורבניה לקראת הרב הבא אליהם. הם רצו לפגוש ברב עוד בשערי העיר. לאחר שקיבלו את פניו ליד היישוב מוצא, יצאה השיירה המאוחדת שהתארכה לכיוון ירושלים. המכונות עברו את הבתים הראשונים, והרב נדהם: רחובות העיר מקושטים, כרזה כתובה על בד התנופפה, והוא קרא בשמחה: "ברוך הבא הראשון לציון, הרב עוזיאל".

הם נסעו עוד מעט, ואנשים מצדי הרחובות צפו בהם והריעו, נופפו בברכה וצילמו. הסמטאות המוליכות משער יפו אל הרובע היהודי נוקו ונרחצו במים. חזיתות הבתים סוידו ועוטרו בפרחים ובקישוטי נייר צבעוניים. יהודי העיר העתיקה התעטפו בבגדי שבת והתיישבו בפתחי הבתים, עלו לגגות ועל הגדרות וקיבלו ב"חזק וברוך" את פני ילידי המקום: נער מנערי החצרות הללו – שבכישרונותיו ובסגולותיו עלה לדרגת ראש לכל הרבנים בארץ ישראל.

הרב הניף מפעם לפעם את זרועותיו המכוסות בשרוולים הרחבים, הכהים, של גלימתו, בירך את מברכיו, חיך חיוך המעיד על שמחה או אולי על מבוכה, ועיניו נצצו כל כך, עד שילדים שאלו את אמותיהם "מה זה? הרב בוכה?"

"לא עכשיו ילד, לא עכשיו" ענו האמהות בקול רוטט כי הן בכו בעצמן. משהגיע הרב אל הכותל המערבי נתן ראשו ביו אבניו, ליטף אותן, וקומתו

הרכונה רטטה מרוב דבקות. תחילה התפלל בקול מהול בעצב רב, אחר כך שקע בדומייה ועמד ללא ניע. כל הציבור שמילא את הרחבה הקטנה והצרה שמאחוריו נדם וציפה שהרב עוזיאל יסיים את ייחודו עם אלוקיו. ואז הזדקף הרב ואמר בקול חרישי: "באנו למקום הקדוש, שריד מחמדנו, שבו התפלל שלמה המלך לאמור: 'ושמעת אל תחינת עבדך ועמך ישראל', אף היום, ריבונו של עולם, עמך ישראל טעון ישועה ורחמים. זממים לגזול מאתנו את ארצנו, להפסיק את העלייה, לאסור רכישת קרקעות, להשאירנו מיעוט בארצנו, וזאת בשעה שבלב אירופה שולט הנאציזם ושנאת ישראל נוראה שוררת שם. אחינו שבגרמניה ובאוסטריה צריכים לברוח – ואין לאן, ומי יודע מה יילד העתיד. שמע תפילתנו ועשה משפטנו".

ואז שוב התייחד מול האבנים הגדולות, הוציא מגילת קלף וקרא את התפילה שחיבר לכבודו של יום: "ה' אלוקי ישראל, נתנו את לבנו למקדשך החרב, ואנו מתפללים להתגשמותו של החזון: 'והיה באחרית הימים', הנה ביום הזה שבחרת בי לשרת את עמך הגדול בארץ ישראל מתפלל אני, עבדך, לפני שריד בית המקדש, שמע נא את תפילתי: קרב את פזורינו וחזק לבנו לעבדך, ושמך יתקדש. סלח לנו לפשעינו וברך את ארצנו בשלום".

לאחר מכן פנה הרב אל בית הכנסת "רבן יוחנן בן זכאי", שם התקבל על ידי חשובי הרבנים ואישי הציבור. בשיאו של טקס ההכתרה בירכו הרבנים והניחו על כתפי הרב עוזיאל את הגלימה הרחבה של הרב הראשי הרקומה בעושר – גדושה בחוטי כסף נהדר. לראשו חבשו מצנפת עטופה סרט כחול כהה עם שלושה פסי תכלת בהירים, אף ענדו לצווארו רביד כסף כבד, שבו חקוקים ומובלטים סמליהם של שנים עשר שבטי ישראל, כשלארשם כתר תורה ושני לוחות הברית.

(על פי הספר: מאיר עוזיאל, הראשון לארץ ציון, ירושלים: הוצאת יד יצחק בן צבי, תשנ"ט)

נספח מס' 4: כרטיסי הקראה

1. לפניכם שלושה כרטיסי הקראה. כל משתתף יקרא באוזני חבריו לקבוצה כרטיס אחד.
2. מלאו את המשימות בדף המשימות הקבוצתיות על פי הכרטיסים שהקראתם.

כרטיס הקראה מס' 1

ועידת לונדון

שנת תרצ"ט, 1939, הרב עוזיאל מגיע לוועידת השולחן העגול בלונדון כחלק מנציגי היישוב היהודי כדי לנסות ולשכנע את הבריטים, ששלטו אז בארץ, לקיים את הבטחתם ולהקים בארץ מדינה יהודית. בפנקסו נכתבו הדברים הבאים:

"נתכבדנו בקבלת פנים רשמית ומפוארת בכניסתנו לגבול אנגליה. אבל אני יודע שלמרות קבלת הפנים הרי הוועידה הזו מסוכנת לעם ישראל. היטלר חודף את היהודים ומשתלט על עוד ארץ ועוד אחת... בגלל זה הבריטים מאמינים שהם זקוקים לתמיכה הערבית, והם עומדים למכור את היהודים ואת תקוותם לארצם, ולהסכים להקמת פלשתינא ערבית. פלשתינא ערבית תהיה מדינה היטלראית במזרח הקרוב, אבל הבריטים בעיוורונם לא מבינים זאת. בעוד היהודים בסכנת השמדה באירופה, הם דורשים מאתנו שנסכים למנוע מאחינו את הכניסה לארץ ישראל. לעולם לא נוכל להסכים לכך. בנאומי בישיבה המקדימה אמרתי לחברי המשלחת שאני מקווה שהממשלה הבריטית תסכים להיטיב את דרכיה אתנו. מצוקת ישראל בגולה ובארץ גדולה מנשוא עתה, ואנו צריכים לדבר בפני הבריטים מתוך אמונה. האמינו ותיאמנו, אמרתי להם, האמינו בנביאים ותצלילו".

(על פי הספר: מאיר עוזיאל, הראשון לארץ ציון, ירושלים: הוצאת יד יצחק בן צבי, תשנ"ט)

כפרים ובקיבוצים

ביום הראשון לביקורו של הרב עוזיאל ביישובי המועצה המקומית עמק חפר הספיק הרב עוזיאל לבקר בכפר הרא"ה. שם זכה לקבלת פנים נרגשת, שהותירה רושם עז על התושבים ועל תלמידי ישיבת בני עקיבא והעומד בראשה – הרב נריה. למחרת הגיע יו"ר המועצה המקומית עמק חפר, לבוש בחולצה לבנה מגוהצת ומכנסי חאקי חדשים שקיבל כנראה במחסן הבגדים שבקיבוצו לקראת הביקור החשוב.

- "שלום, אני מקיבוץ השומר הצעיר 'עין חורש', ואני מברך את הרב הראשי, הראשון לציון, ומזמינו לבקר בכל היישובים בעמק".
 - ספר נא לי על היישובים, על הקמתם ועל מצבם", ביקש הרב.
 - "ברצון", זרחו עיני הקיבוצניק.

והוא אכן סיפר. משסיים פנה אליו הרב ואמר: "האם אין בעיות? דברייך נשמעים כדברים שמספרים לאורח אשר לא רוצים להטריד אותו בבעיות..."

לאחר שנוכח כי ניתן למצוא ברב אוזן קשבת הוא פנה אליו ואמר:
 - "בעיות ודאי שיש. למשל במושב אלישיב..." והוא החל מפרט חלק מן הבעיות שאתן מתמודדים המתיישבים היהודים.

- "ובכן", אמר הרב, "אם אני שומע שיש בעיות במושב אלישיב, הבה ניסע לשם, אולי אוכל ללמוד כיצד לסייע".

הם נסעו אל המושב, שם כבר ציפו לבואם. ליד בית הספר המקושט עמדו חברי הוועד ונכבדי המקום, והילדים השתתפו בשירת פסוקי תהילים.

שוב נישאו ברכות.

- "אבל יש לנו עדיין קשיים", הודו המברכים. "אנחנו עדיין מתלבטים בשאלת החינוך והדרכת הנוער המתבגר".

הרב קם וענה:

- "אני מבטיח לטפל בבעיות שהזכרתם מיד עם שובי ללשכתי בירושלים ולהפעיל את כל השפעתי למענכם".

כעבור כמה ימים ביקר בקיבוץ "מעברות", ולמרות שידע כי תושביו לא היו אנשים דתיים נהג בהם בכבוד ובחיבה וכך אמר להם לפני שנפרדו:

- "לא אקפיד בביקור משמח כזה, בשבתכם. אני מקווה שתבינו בעצמכם מה ערך יש לכיבוד השבת כהלכה... אני נפרד מכם עתה, לצערי, בהתרגשות על הביקור הזה, ומתוך הבעת תקווה להתפלל פעם עם אנשי מעברות יחד בבית הכנסת שיקום בנקודתכם היפה".

(על פי הספר: מאיר עוזיאל, הראשון לארץ ציון, ירושלים: הוצאת יד יצחק בן צבי, תשנ"ט)

© GNU FREE DOCUMENTATION LICENSE

המדינה הנבנית והמחיר

הרב עוזיאל ישב בחדרו בירושלים. מזכירו נכנס אל החדר והזכיר: "הפגישה עם הגברת נקבעה לעוד רבע שעה".

"כן, גמרתי את תשובתי לשאלה הנוראה הזו. שנתיים מאז אותו יום קשה, ה' באייר תש"ח, שבו קמה המדינה - יום של חג, אבל באותו יום עצמו גם נפל היישוב היהודי כפר עציון ונכנע. מאז, שנתיים, אני מכהן כרב הראשי של מדינת ישראל העצמאית, והנה בינות כל חללי מלחמת העצמאות הקדושים והגיבורים, בצד כל המשפחות השכולות, נותרה בעיה אחת, נעדרי גוש עציון. אותם לוחמים שנשותיהם נשארו עגונות מאחר ובעליהן היו בכפר עציון ביום הכניעה ואין יודעים כל פרטים על רגעי חייהם האחרונים. נשאלת השאלה: האם אנו בטוחים שהאנשים, אשר גופתם לא זוהתה, אכן מתו? והאם מותר לאלמנות להינשא מחדש?"

משהוכנסה האלמנה אל הרב היא פנתה אליו ואמרה: "אני מעריכה מאוד את העובדה שכבוד הרב פסק בעניין בעצמו בימים אלה, שבהם הרב בוודאי טרוד מאוד, הרי תפקידך כרב הראשי, הראשון לציון, הוא מעמסה כבדה".

"רבות אכן טרדותיי בימים אלה, שבהם עיסוקי המדינה דורשים את רוב זמני, כי באו עולים, רק עתה סיימנו את מבצע 'עזרא ונחמיה', ולארץ עלו מאה ושלושים אלף מיהודי עירק. בונים ישובים. חונכים בתי כנסת חדשים, בתי ספר, ישיבות. יש גם טקסים ממלכתיים, נאומים, שידורי רדיו ושאר דברים. עם הרב הראשי לצה"ל שלמה גורן עליי לעבוד ולבנות את הלכות הצבא ועם ידידי הרב הרצוג, שותפי לרבנות הראשית, עליי לפעול לפתרון בעיות רבות הקשורות להלכות המדינה. אלה ימים יפים של בנייה וקוממיות. כשהייתי ילד קטן בסמטאות העיר ירושלים העתיקה תחת שלטון התורכים ומיעוט יהודים בארץ, לא היה קל להאמין שנגיע לכלל זה. עליי לומר שישועת ה' הזו באה והתאפשרה בזכות הקורבן הגדול של הלוחמים הגיבורים, בהם

מגני כפר עציון. הם אומנם לא הצליחו להצילו, אבל בדמם ובנפשם עצרו את התפשטותם המהירה של הלגינות הערבים ללבה של ירושלים. זכור נא אלוקים זאת להם לטובה".

הרב ניסה להסביר בפירוט את השיקולים שהביאו אותו לפסוק כי נעדרי כפר עציון יוגדרו כחללים וכי נשותיהם תחשבנה כאלמנות ויוכלו להינשא ולהקים בית חדש. "בדברים שכתבתי אני קובע להתיר אותך ואת שאר הנשים שבעליהן נשארו בכפר עציון אחר כיבושו. יש לי רשימה של שמות כל הגברים שאנו יודעים בוודאות ואין ספק כי נהרגו בקרב ההוא ובטבח הנורא שבא אחריו. מיד אחרי שכל אחת מן הנשים תוכיח את זהותה כאשתו של אחד הנעדרים האלה, תקבל פסק דין של בית דין מוסמך להרשות את נישואיה. וצור ישראל וגואלו דם עבדיו ייקום, ונקם ישיב לצריו וכיפר אדמתו לעמו". (על פי הספר: מאיר עוזיאל, הראשון לארץ ציון, ירושלים: הוצאת יד יצחק בן צבי, תשנ"ט)

נספח מס' 5 – דף משימות קבוצתיות

1. מלאו את הטבלה הבאה

המדינה הנבנית והמחיר	בכפרים ובקיבוצים	ועידת לונדון	
			אילו מתפקידי הרב הראשי באים לידי ביטוי בקטע?
			מה ניתן ללמוד על תכונותיו ומידותיו של הרב עוזיאל?

2. כל משתתף יכתוב מהו הקטע שהרשים אותו ביותר ומדוע.

שם התלמיד	הקטע הנבחר	הסבר

שם התלמיד	הקטע הנבחר	הסבר

שם התלמיד	הקטע הנבחר	הסבר

3. ערכו סבב שבו כל משתתף יספר לחבריו על מה שכתב.